

AZ ELLENMONDÁS FOGALMA A MATERIALISTA DIALEKTIKÁBAN

Irta: JESZENSZKY ERIK (Budapest)

A materialista dialektika megállapítja, hogy a dolgok ellenmondást foglalnak magukban. És ezen az alapon rámutat például a tőkés termelőmód ellenmondásaira, mint amilyen alapvető ellenmondása a társadalmi termelés és a magánelsajátítás között fennálló ellenmondás és ezekből az ellenmondásokból vezeti le a tőkés termelőfolyamat jelenségeit, mint pl. a válságot és magát a tőkés termelőfolyamat történetileg szükségszerű, törvényszerű meghaladását. Találkozunk azonban ezzel szemben oly állásponttal is, amely, ugyanakkor amikor elfogadja tartalmi szempontból a materialista dialektika, a marxizmus által felállított társadalmi törvényszerűségeket, felveti a kérdést: miért szükséges a tőkés termelőmód törvényszerűségeit éppen a dialektika nyelvén kifejezni? a dialektikának és a marxizmusnak az összekapcsolódása nem csupán annak a történeti véletlennek a következménye-e, hogy Marx és Engels németek voltak és hogy az ő korukban a német filozófiában éppen Hegel dialektikája uralkodott? s ha így áll a dolog, miért ragaszkodjanak éppen a materialisták Hegelnek a filozófia fejlődése által meghaladott, idealisztikus-logisztikus metafizikai rendszerét kifejező dialektikus-logikai műnyelvéhez? miért ne vezethetnénk le például a válságot, anélkül, hogy ellenmondásokról beszélnénk, egyszerűen abból a tényből, hogy a tőkés termelőmódban a társadalmi termelés és a magánelsajátítás együttesen vannak adva? mi sérelmet szenvedhetne ez eljárás folytán a marxizmus lényege?

Amde, amint nem véletlen, hogy a tudományos szocializmus megalapítói németek voltak, — mert a tudományos szocializmusnak történeti szükségszerűséggel abban az országban kellett létre jönnie, amely elsőnek haladt a polgári forradalom felé aránylag fejlett polgári viszonyok, tehát a bérmunkásosztály fejlettségének aránylag magas foka mellett és amint az sem véletlen, hanem történeti szükségszerűség, hogy a polgári forradalom felé haladó Németországban ebben az időben Hegel dialektikája, ez a „lényege szerint kritikus és forradalmi módszer“ uralkodott, úgy a dialektika sem csupán véletlen terminológiát szolgáltatott a marxizmusnak, hanem rendelkezésére bocsájtotta — bár „misztifikált formában“ — a kor legfejlettebb ismeretelméletét, amely kétezereztíz év filozófiai és tudományos gondolkodásának a terméke volt és az ismeretelmélet továbbfejlődésének szükségszerű alapját képezte. És így az ellenmondás dialektikai fogalma sem valamilyen nélkülözhető szócicoma a marxizmusban, hanem alapvetően fontos ismeretelméleti kategória, amely a valóság objektív összefüggéseit tükrözi vissza a logika, az ismeretelmélet történetileg kialakult tudományos nyelvén.

Milyen úton vezetett el az ismeretelmélet fejlődése az ellenmondás objektív dialektikai fogalmának a felállításához? Induljunk ki ennek az útnak az áttekintésénél valamelyik ismeretelméleti fogalompár, mondjuk az állandóság és a változás meghatározásai történeti fejlődésének a példájából. A mindennapi, a gyakorlattal szorosán összenőtt gondolkodás, amely nem foglalkozik még az elmélet kérdéseivel, de az elméleti, tudományos gondolkodásnak előfokát képezi, úgy kezeli a dolgokat a gyakorlatban, mint amelyek állandók is és változnak is. Nem töpreng a dolgok e kettős tulajdonságán, hanem alkalmazkodik hozzá a gyakorlatban. A mindennapi gyakorlatban pl. minden további nélkül úgy kezelünk egy növekedésben lévő élőlényt, mint amely ugyanaz is, más is, tehát egyszerre állandó és változik. Mihelyt azonban kifejlődik a tudományos gondolko-

dás és kifejlődik magának a gondolkodásnak a tudománya, a logika, a helyzet megváltozik. A tudományos gondolkodás már elméleti szempontból vizsgálja a dolgok tulajdonságait és ennél a vizsgálatnál eszköz gyanánt használja a logika általa felállított szabályait, mindenekelőtt az ellenmondás szabályát, amely szerint egymást kizáró meghatározások nem lehetnek egyesítve ugyanabban a dologban. Ez a szabály az egymást kizáró, ellentétes meghatározások egységét, egybekapcsolását ellenmondásnak nevezi és a dolgoknak mint ellenmondásnélkülieknek a felfogását tűzi ki feladatnak. Ennek a szabálynak az alapján már nem lehet a dolgokat egyszerre állandóknak és változóknak tekinteni, mert az állandóság és a változás egymást kizáró, ellentétes meghatározások, amelyeknek egysége ugyanabban a dologban ellenmondás volna. Valamely dolog tehát e szemlélet számára vagy állandó, vagy változó, de nem lehet egyszerre mind a kettő. A dolgok megértése szükségessé teszi így ezen az alapon egyik meghatározás kiküszöbölését. Ezért azután a görög filozófiának eleai iskolája, eleai Zeno kiküszöbölte a változás meghatározását, amikor kimutatta a mozgásban, a változás ez alakjában foglalt ellenmondást (Hegel: „mozogni annyi, mint ezen a helyen lenni és ugyanakkor nem ott lenni“, Werke, Bd. XIII. Gesch. d. Phil. 322.) és — felállítva először a látszat és a lényeg dialektikai kategóriáit — az ellenmondás szabálya alapján a változást, mint önmagában ellenmondót nem igaznak, érzéki látszatnak minősítette, amellyel szemben a dolgok igazsága állandóságuk. De Zenoval szemben Herakleitos — aki a dialektikus gondolkodásmódot tulajdonképpen megalapozta s aki már elvetette az ellenmondás logikai szabályát és felállította az ellentétek egységének a dialektikai fogalmát — a maga dialektikus felfogása alapján az állandóság meghatározását kiküszöbölte ki, amikor az állandó létet tekintette nem létezőnek és a változást egyedül igaznak, amelynek a lét és a nemlét ellentétjei csupán önmagukban nem igaz, egymástól elválaszthatatlan momentumai. A két felfogás tehát, amelyek közül az egyik a változást, a másik az állandóságot tagadta és amelyek közül a logika ellenmondási szabálya értelmében az egyiknek a helyessége kizárta a másik helyességét, ellenmondóan kerültek szembe egymással. Harc indult meg közöttük és ennek folyamán hol az egyik győzött átmenetileg, hol a másik. Minthogy pedig így a két felfogás kölcsönösen megsemmisítette egymást és ennél fogva úgy látszott, hogy a dolgoknak se állandóságát, se változását nem lehet megállapítani, a tudományos gondolkodás a görög szófistákkal, Protagorassal és Gorgiassal azt az álláspontot foglalta el, hogy a dolgok tulajdonságait egyáltalában fel sem lehet ismerni, azt állítani tehát a dolgokról, hogy állandók, ép' annyira hamis, mint azt állítani, hogy változnak. Azonban a tudományos gondolkodásnak ez az álláspontja is átmeneti volt, mert végül, az előbbi két felfogás harcának végső megoldásaként a tudományos gondolkodás felismerte, hogy bár a két szembenálló tétel közül önmagában tényleg egyik sem igaz, de egybekapcsolva már az igazságot fejezik ki, mert mindkét tétel önmagában csak a valóság *egyik* ellentétes, elvontan, ellentétpárjától elszigetelten felfogott oldalát ábrázolja, amikor pedig a valóságban mind a két ellentétes oldal együttesen van adva. Felismerte tehát, hogy a dolgok egyszerre állandók is, változók is, hogy állandóságuk folytonos változásukban, változásuk pedig állandóságuk alapján valósul meg és hogy ennél fogva ebben a vonatkozásban „önmagukkal ellenmondásban állanak“ a logika értelmében, mert „az, hogy a dolog egyidejűleg ugyanaz marad és mégis folyton változik, hogy magán viseli a ‚megmaradás‘ és a ‚változás‘ ellentétjeit, ellenmondás.“ (Engels, Előmunkálatok az „Anti-Dühring“-hez, Marx-Engels-Archiv II. 401.) Így azonban a dolgok helyes eszmei visszatükrözésének nem az volt

már a feltétele, hogy eszmei tükörképük ne foglaljon magában egymást kizáró ellentétes meghatározásokat, tehát ellenmondást, hanem ellenkezőleg az eszmei tükörkép éppen az által vált a valósággal adekváttá, hogy egymást kizáró, ellentétes meghatározásokat foglalt magában, tehát ellenmondást tartalmazott, ellentétek egysége volt. És így az állandóság és a változás korábban egymást kizárónak tekintett meghatározásai egymástól elválaszthatatlanoknak, nem merev, hanem egymásba átmenő ellentéteknek és a dolgok állandóság és a változás egymásba átmenő ellentétei egységének, önmagukban ellenmondóknak bizonyultak. Ekként azonban a tudományos gondolkodás tényleg visszatért felfogásában a mindennapi gondolkodás álláspontjához, amely a dolgokat, ha tudományos öntudat nélkül is, a gyakorlatban már egyidejűleg állandóak és változók gyanánt kezelte.

És az állandóság és a változás gondolatainak ez a fejlődésmenete nem volt más, mint dialektikus fejlődés. Miben áll a gondolat dialektikus fejlődése? „Abban, hogy ... kifejezi magát, mint tézis, antitézis, szintézis, vagy hogy állítja, majd tagadja önmagát és végül tagadja önmaga tagadását.“ Mihelyt a gondolat „felállította magát tézisként, ez az önmagában ellentétes tézis, gondolat, széthasad két ellenmondó gondolatra, pozitívra és negatívra, igenre és nemre. E két ellentétes, az antitézisben foglalt elem küzdelmében rejlik a dialektikus mozgás. Az igenből nem lesz, a nemből igen, az igen egyszerre igen és nem lesz, a nem egyszerre nem és igen és ekként az ellentétek kiegyensúlyozzák, semlegesítik, megbénítják egymást. A két ellentétes gondolat összeolvadása új gondolatot hoz létre, amely szintézisük. Ez az új gondolat újból széthasad két ellenmondó gondolatra...“ stb. (Marx, A filozófia nyomorusága, Marx-Engels Gesamtausgab, I. Abt. Bd. 6. 178.) A mindennapi gondolkodás álláspontja volt az önmagában ellentétes, mert az állandóságot és a változást egyszerre állító tézis. Az antitézist, a tézisnek a negációját a görög filozófia képviselte Zenóval és Herakleitoszal, mert a görög filozófiával a tézis kettéhasadt az állandóság és a változás két ellenmondó, pozitív és negatív gondolatára. A két ellenmondó gondolat között küzdelem indult meg, amelynek során az állandóság igenlése átcsapott ellentétébe, az állandóság tagadásába, tehát a változás állításába, majd a változás állítása megint átcsapott saját ellentétébe, a változás tagadásába, tehát az állandóság állításába. Minthogy pedig így kölcsönösen lerontották egymást, az antitézis, a szofisták álláspontján, végül tagadólag helyezkedett szembe a tézis mindkét állításával, az állandóság és a változás állításával egyaránt. A szintézist pedig az állandóság és a változás ellentétes gondolatai harcának a végső megoldása fejezi ki, mert ebben az állandóság egyszerre igen is és nem is, állandóság és változás, a változás egyszerre igen is és nem is, változás és állandóság, az állandóság és a változás ellentétes gondolatai kiegyensúlyozzák egymást és összeolvadva, létrehozzák az egymásba átmenő állandóság és változás új gondolatát. És ez a szintézis a negáció negációja, tehát újból állítás és mint ilyen visszatérés a tézishoz, az egész dialektikus folyamat kiindulópontjának az állításához, mert már a mindennapi gondolkodás összekapcsolta öntudatlanul az állandóság és a változás meghatározásait. De persze a negáció negációja, éppen mert fejlődés eredménye, nemcsak egyszerű visszatérés a tézishoz, hanem annak meggyarapítása az egész új eredményeivel. A tézis öntudatlan álláspontja helyébe a szintézis tudatos felfogása lépett, az állandóság és a változás ellentétjeinek és ez ellentétek egymásba átmenésének a fogalmával. És míg a tézisenél a dolgok uralkodtak még az emberi gyakorlaton, a szintézisnél, a dolgokon nyert elméleti hatalom segítségével, kiépülően van az emberek gyakorlati uralma a dolgokon.

De ugyanez a folyamat játszódott le a többi ismeretelméleti fogalom párral, a dolgok egyéb ellentétes általános meghatározásaival kapcsolatban is, mint például a szükségszerű és a véletlen történés, a szükségszerű és a szabad cselekvés, az abszolút és relatív megismerés, az objektív és szubjektív természettörvény, a törvényszerű és emberi cselekvésen alapuló társadalmi történés, az elmélet és a gyakorlat ellentétjeivel kapcsolatban. Mindezek az ellentétek, ép' úgy mint az ismeretelmélet egyéb ellentétes kategóriái, végül is egymásba átmenő ellentéteknek és a dolgok minden ismeretelméleti vonatkozásában önmagukkal ellenmondásban lévőeknek, ellentétek egységeinek bizonyultak. És mindezeknél az ellentéteknél a gondolkodás harcuknak közvetítésével, a dialektikus fejlődésnek ugyanazon az útván jutott el egymásba átmenésük, egységük felismeréséhez, mint az állandóság és a változás ellentétjeinél. Így az ismeretelmélet fejlődésének végeredményben a régi, az ellentétek egymást kizárását és az ellenmondás elvét tanító u. n. formális logika meghaladásához és a gondolkodás általános dialektikus mozgástörvényének a felismeréséhez kellett vezetnie. Az ismeretelméletnek azt a dialektikus álláspontját, közvetlenül Kant és Fichte filozófiájának dialektikus elemeiből kiindulva, de felhasználva Herakleitos zseniális intuícióját is, Hegel foglalta rendszerbe. (Herakleitos nemcsak az ellentétek egysége fogalmát dolgozta ki, hanem az ellentétek harcát és egymásba átcsapását, a dialektikus fejlődés ez elemeit is felismerte. Hegel filozófia-történetében megjegyzi, hogy „nincs egy mondata sem Herakleitosnak, amelyet ne vettem volna fel Logikámba,“ fentebb íd. mű 328.) Hegel megállapította, hogy az ellentétek elválaszthatatlanok egymástól, átmennek egymásba, hogy ennél fogva minden dolog ellentétek egysége s ekként önmagával ellenmondásban áll, s hogy végül a gondolkodás dialektikusan, ellenmondások, ellentétek harca, egymásba átcsapása és összeolvadása által, a negáció negációjának útján fejlődik. Az ismeretelméletnek ez az új dialektikus álláspontja a mindennapi gondolkodás negációjának, a formális logikának a negációja volt és meghaladottan magában foglalva a formális logikát, természetszerűleg ennek kategóriáiban fejezte ki magát. Ha a formális logika az ellentéteket egymást kizáróknak, egymástól mereven elszigetelteknek tekintette, a dialektika megállapította, hogy az ellentétek, ugyanakkor, amikor kizárják egymást, elválaszthatatlanok egymástól, átmennek egymásba, egységet alkotnak (azonosak) és felállította az egymást kizáró és mégis ugyanakkor egymástól elválaszthatatlan ellentétek fogalmát. Ha a formális logika az egymást kizáró ellentétek egységét ellenmondásnak nevezte, a dialektika megállapította, hogy a dolgok, egymást kizáró ellentétek egységei lévén, ellenmondást foglalnak magukban és hogy a gondolkodás egymást kizáró, tehát egymással harcban álló ellentétek által, de ugyanakkor ez egymást kizáró ellentétek egymásba átcsapásának, egymástól való elválaszthatatlanságának alapján, tehát ellenmondás útján fejlődik. Ez tehát az ismeretelméleti eredete az ellenmondás dialektikus fogalmának, amely eszerint szükségképpen a formális logika terminológiájában való tagadása a formális logika alapvető kategóriájának, az ellenmondás kizárásának. S azt is látjuk, az eddigiek alapján, hogy az ellenmondás dialektikai fogalma elválaszthatatlan kapcsolatban áll az ellentétek egységének dialektikai fogalmával.

Azonban Hegelnél a dialektika még „misztifikált“ formában, az idealista felfogással egységben jelent meg. Hegel a dolgok önellenmondását, amint az a gondolatban tényleg csak visszatükröződik, a logikai eszme sajátosságának, a gondolkodás dialektikus mozgását, amint az az ismeretelméleti kategóriák, e társadalmi tudatformák történeti fejlődé-

sében megnyilvánult, a logikai eszme mozgása kifejezésének tekintette, amely az ő számára az egyedüli valóság volt és a valóságos természetben és társadalomban, a valóságos dolgokban csupán a logikai eszme külső megjelenését látta és ezenfelül is a természetben nem a tényleges történeti fejlődést, hanem csak a logikai eszme önfejlődésének különböző fokozatait állapította meg. Hegel dialektikus idealizmusa maga is csak egy antitézisnek volt az egyik ellentétes eleme, szemben az abban foglalt másik ellentéttel, a metafizikus materializmussal. Az ismeretelmélet dialektikus továbbfejlődése Marx és Engels dialektikus materializmusában teremtette meg a dialektikus idealizmus és a metafizikus materializmus szintézisét. A dialektikus materializmus, a dialektikát „fejetetejéről“, amelyen Hegelnél állott, „talpára állítva“ és első rendszeres megjelenésének „misztikus lepléből“ kifejtve, felismerte, hogy „az eszmei semmi egyéb, mint az emberi fejbe átfordított anyagi“ — ami által az önmagával ellenmondásban lévő eszme valóban az önmagával ellenmondásban lévő anyagi dolog tükörképe lett — felfedezte ezen az alapon a társadalmi tudatformák dialektikus mozgása megett valódi meghatározókat, a társadalom anyagi létformáit és ezek dialektikus mozgását, és felállította a valóság konkrét elemzése alapján azt a tételt, hogy a negáció negációjának az ellenmondáson alapuló dialektikus fejlődéstörvénye az egész valóságnak és pedig annak anyagi egységében gyökerező törvénye.

A dialektikus materializmus tehát nemcsak azt állapította meg, hogy a dolgok, ellenmondást foglalva magukban, ellentétek egységei s hogy a társadalmi gondolkodás dialektikus fejlődés, tehát ellentétek küzdelme, ellenmondás útján jut el a dolgok e jellegének a felismeréséhez, hanem felismerte azt is, hogy maguk az önmagukkal ellenmondásban lévő dolgok, az ellentétek egységei, a természet és a társadalom jelenségei dialektikusan, ellenmondó elemekre való széthasadása, ez ellentétek küzdelme, egymásba átcsapása, majd szintézisbe való egybeolvadása útján fejlődnek egymásból történetileg, hogy tehát az ellenmondás dialektikus fogalma a dolgok történeti egymásból fejlődésével és ennek dialektikus formájával is elválaszthatatlan kapcsolatban áll. És így a dialektikus fejlődéselméletet, amely Hegelnél tényleg még csak szubjektív volt, mert reális magvában csupán a gondolkodás dialektikus mozgásának felismerésén alapult, amelyet Hegel csak „misztifikáció“ útján terjesztett ki az egész objektív valóságra, a valóság konkrét ismeretére támaszkodva továbbfejlesztette az egész anyagi valóság, úgy a természet, mint a társadalom objektív történeti fejlődéselméletévé.

A dialektikus materializmus megalapítói, Marx és Engels elsősorban a társadalmi, közelebről a társadalomgazdasági folyamatok területén mutatták ki a negáció negációja dialektikus fejlődéstörvényének a konkrét és alapvető érvényesülését. Ennek a természeti folyamatok területén való kimutatását hátrahagyták feladatként — amely még ma sincs megoldva — az őket követő nemzedékekre. (Magáról a negáció negációja törvényéről, mint alapvető fejlődéstörvényről beszélünk. Engels Anti-Dühringje és Természetdialektikája a természet dialektikájának gazdag anyagát tartalmazza, de ez az anyag a negáció negációjának törvényét csak példázó alakban érinti — és érinthette a természettudományi ismeretek akkori fokán. V. ö. Uljanov, Zur Frage der Dialektik.) A társadalomgazdaságnak a *Tőkében* ábrázolt egész fejlődése a negáció negációja törvényének az érvényesülésén, meghatározott ellentétek harcán, ellenmondásán alapul (és pedig e törvénynek abban a formában való teljesen hű érvényesülésén, amelyben Marx ezt a törvényt, mint a gondolat hegeli mozgástörvényét, már a *Filozófia Nyomoruságában* formulába foglalta.)

Tilyen alapvető ellentétek: a hasznos és az elvont munka és ezen az alapon a használati érték és az érték, a magánmunka és a társadalmi munka, személyek és dolgok, termelés és fogyasztás, munkaerő és termelőfeltelemek és velük munka és tulajdon, szellemi és testi munka, mezőgazdaság és ipar, ill. falu és város, stb. Mindezek az ellentétek eredeti egybevetését képezték, majd ennek önmagát megőrző széthasadásával ellenmondóan kerülnek egymással szembe, hogy azután harcuk eredményeként, a történeti jövőben, az egész folyamat vívmányaival gazdagított magasabb fokon újból egyesülésük következzen be. És e meghatározott tartalmu dialektikus társadalmi fejlődéstörvények felállítására az adott társadalmi valóság konkrét elemzésén, az abban érvényesülő lényeges ellentétek felismerésén, ezek addigi történeti fejlődésének ismeretén és a polgári társadalom azon fejlődéstörvényeinek — termelőeszközkonzentráció, tőkecentralizáció, tőkeakkumuláció, gazdasági válságba torkoló ipari ciklus, elnyomódás stb. — megállapításán alapult, amelyek ez ellentétek további fejlődését meghatározzák. (A világháború előtti nyugat- és közép-európai szocialista irodalom, amely a dialektikát majdnem teljesen elfelejtette, mindebből alig vett észre valamit, minthogy Marx nem rágta a *Tőke* olvasói szájába lépten-nyomon a negáció negációjának a formuláját. Ha azután ez a formula mégis kifejezetten is szerepel valahol a *Tőké*ben, mint I. kötetének 24. fejezetében „A tőkés akkumuláció történeti tendenciája“ című híres részben, olyan ötletekkel magyarázták el a dolgot, mint amilyeneket például a baloldali „maxista“ Sorel „leleményesége“ produkált, aki szerint ez a rész a fiatal Marx egy régi, meghaladott álláspontot képviselő kéziratán alapul és csak véletlenségből került a *Tőké*be. Ha pedig kénytelen-kelletlen mégis megállapították a negáció negációjának törvényének alapvető fontosságát Marx és Engels társadalomelméletében, abban a viszonyban voltak, mint a jobboldali „marxista“ Bernstein, hogy Marx és Engels egymagában a Hegeltől a tekintély elve alapján átvett negáció negációjának törvénye segítségével, a társadalmi valóság konkrét tényeinek a mellőzésével, tehát önkényesen szerkesztették meg a társadalom jövőbeli fejlődésének a képét.)

Kétségtelen persze, hogy a mindennapi társadalmi gyakorlat által felvetett kérdések megoldásánál a negáció negációjának dialektikus fejlődéstörvénye, *mint egész* alárendeltebb szerepet játszik más dialektikus kategóriákkal szemben, mint amilyenek az ellenmondás, az ellentétek egysége, a mennyiségi ellentétnek minőségi ellentétbe való átcsapása, a látszat és a lényeg dialektikus kategóriái. A negáció negációjának törvényét ritkán alkalmazzuk, de annál többször mutatunk rá a kapitalizmus általános és imperialista korszaka különös ellenmondásaira, amelyek ismerete nélkül a kapitalizmus mai jelenségei egyáltalában nem érthetők meg. És az ellentétek egysége fogalmának alkalmazása nélkül ép' oly kevésbé tudunk megoldani nemcsak filozófiai, hanem politikai problémákat is, amint a látszat és a lényeg megkülönböztetése nélkül homályban marad előttünk minden politikai történés értelme. Ennek azonban kézenfekvő oka van. A negáció negációjának törvénye a társadalmi jelenségek területén általában időbelileg igen kiterjedt folyamatokat világít meg. Ha szemügyre vesszük közelebbről azokat az ellentéteket, amelyek alapján Marx a *Tőké*ben felfedte a társadalomgazdaság dialektikus fejlődésmenetét, azt látjuk, hogy ennek a fejlődésmenetnek egyes szakaszai a tézis, antitézis és szintézis, külön-külön egész társadalomgazdasági korszakokat, a természeti gazdálkodás, az árútermelés, a szocialista termelés történeti korszakait, együttesen pedig évezredekkel ölelnek fel. Természetes tehát, hogy nekünk, akik e korszakok közül egy meghatározott történeti korszakban, az árútermelés korszakában és ezen belül is a

tőkés árútermelés imperialista korszakában élünk s elsősorban természet-szerűleg az e korszak által közvetlenül felvetett kérdések megoldásával foglalkozunk, alig van módunkban alkalmazni ezen az időbelileg szorosan körülhatárolt területen a negáció negációjának a törvényét. De csak egészében nem alkalmazzuk ezt a törvényt. Mert az a korszak, amelyben élünk, csupán csak egyik szakasza annak az egész történeti folyamatnak, amelyet bekereteznek a negáció negációjának Marx által tartalmilag felfedett törvényei, az a szakasza, amely az egész dialektikus folyamatban az antitézist képviseli. Amikor a polgári társadalom adott jelenségeit ellentéteiből, belső ellenmondásaiból, a polgári társadalomból, mint ellentétek egységéből vezetjük le, amikor kimutatjuk ezeknek az ellentéteknek a harcát, egymásba átcsapását, mennyiségi ellentéteknek meghatározott fokon minőségi ellentétekbe való átcsapását, az adott jelenségek látszólagos harmóniája megett lényeges belső ellentétességüket, semmi mást nem csinálunk, mint alkalmazzuk a negáció negációja általános törvényének az antitézisben irányadó különös törvényeit. Az ellenmondás dialektikai fogalma, ép' úgy mint a többi felsorolt dialektikai fogalom éppen elválaszthatatlan egységben áll a negáció negációjának dialektikai fejlődéstörvényével, amelynek csupán alárendelt momentuma.

ARON COTRUS VERSEIBŐL

Fordította: KIBÉDI SÁNDOR*

AZOTT ORMOKON AT

*Azott ormokon át
hallani a turmát
nyomtalan utakon
süllyedő utakon
ingoványba veszve
más határba, messze...*

*En elrévült juhász,
égő szívű juhász,
mit csináljak vajjon
e kietlen ormon?!...*

*Vonyít a vad vihar
követ tör, fát csavar...
haragos szél-ebek
mardossák kezemet...
az idő farkasa
testemet mardossa...*

*Nincs más elemőzsiám
csak dojnám és kolindám
tar utakon felfelé
fel az örök hó felé...
mit csináljak ott vajjon
a kietlen ormokon,
a kietlen ormokon?!...*

* Mutatvány a fordító Korunk kiadásában megjelent könyvéből.